

<https://doi.org/10.31108/7.2025.17>

Serhii MAKSYMENKO

*Doctor of Sciences in Psychology, Professor Academician of NAES of Ukraine,
Director of H.S. Kostiuk Institute of Psychology of NAES of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

A PERSON IN DIGITAL CHAINS: HOW AI CHANGES SELF-PERCEPTION AND SPIRITUALITY

Abstract. Artificial intelligence (AI) is radically transforming not only work processes and communication but also human self-perception and spiritual development. Algorithms influence self-esteem formation, lowering self-acceptance levels and creating the phenomenon of the "digital mirror." AI's impact on creativity is also ambiguous: it can both stimulate creativity and promote algorithmic thinking. The genetic-creative method offers an approach that helps preserve the uniqueness of human thought in the digital age. Balancing technological progress and human potential is a key challenge for modern society.

Keywords: artificial intelligence, self-perception, digital mirror, creativity, spirituality, genetic-creative method.

Сергій МАКСИМЕНКО

*доктор психологічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України,
директор Інституту психології імені Г.С. Костюка
НАПН України (Київ, Україна)*

ЛЮДИНА В ЦИФРОВИХ КАЙДАНАХ: ЯК ШІ ЗМІНЮЄ САМОСПРИЙНЯТТЯ І ДУХОВНІСТЬ

Анотація. Штучний інтелект (ШІ) кардинально змінює не лише робочі процеси та комунікацію, а й самосприйняття людини та її духовний розвиток. Алгоритми впливають на формування самооцінки, знижуючи рівень самоприйняття та породжуючи феномен «цифрового дзеркала». Вплив ШІ на творчість також неоднозначний: він може як стимулювати креативність, так і сприяти алгоритмічному мисленню. Генетико-креативний метод пропонує підхід, що допомагає зберегти унікальність людського мислення в цифрову епоху. Баланс між технологічним прогресом та людським потенціалом є ключовим викликом сучасного суспільства.

Ключові слова: штучний інтелект, самосприйняття, цифрове дзеркало, творчість, духовність, генетико-креативний метод.

Штучний інтелект (ШІ) все глибше інтегрується в повсякденне життя, змінюючи не лише спосіб роботи, комунікації та споживання інформації, а й самосприйняття людини та її духовність. Ми живемо у світі, де алгоритми прогнозують наші бажання, підбирають контент відповідно до наших уподобань і

навіть впливають на емоційний стан. Виникає питання: наскільки глибоко ці зміни торкаються нашої особистості і чи не стаємо ми заручниками цифрових технологій?

Самосприйняття людини в епоху ШІ проходить через випробування і трансформацію. Соціальні мережі, що працюють на основі алгоритмів, формують певні образи ідеального життя, до яких людина несвідомо прагне. Це породжує феномен «цифрового дзеркала» – коли людина оцінює себе не через власні почуття та реальний досвід, а через призму схвалення аудиторії. Кількість лайків, коментарів і поширень перетворюється на критерій самооцінки, що може призводити до психологічної залежності та зниження рівня самоприйняття. Дослідження, проведені в межах культурно-історичної теорії, підтверджують важливість генетичного підходу, що враховує саморозвиток і динаміку творчості. Розвиток креативності не може бути замкнутим у межах традиційних моделей стимул-реакції або спрощеного використання алгоритмів. [1]

ШІ також змінює нашу духовність. Традиційно духовність була сферою індивідуального пошуку істини, самопізнання та зв'язку з вищими цінностями. Проте в епоху цифрових технологій ці процеси все частіше делегуються алгоритмам. Люди довіряють штучному інтелекту навіть у питаннях морального вибору: від релігійних чат-ботів, які дають поради, до цифрових медитаційних практик, створених за допомогою алгоритмів. Але чи може штучний інтелект справді замінити людський духовний пошук? Штучний інтелект трансформує не лише спосіб спілкування та роботи, а й самоприйняття людини, її уявлення про творчість та духовний розвиток. Одним із ключових підходів до збереження унікальності людського мислення є генетико-креативний метод, який дозволяє організувати творчий процес так, щоб людина не просто адаптувалася до цифрового середовища, а й формувала власний унікальний простір. [2]

Цей методологічний підхід передбачає спільну творчу діяльність дослідника та суб'єкта, що дозволяє фіксувати динаміку креативних проявів. У контексті стрімкого розвитку ШІ це надзвичайно важливо, оскільки технології можуть як стимулювати, так і пригнічувати творчість. Алгоритми здатні підбирати контент, автоматизувати творчі процеси і навіть генерувати мистецькі твори, проте вони не можуть повністю замінити людський креативний потенціал, який базується на суб'єктивному досвіді, емоціях і духовному самовираженні.

Використання генетико-креативного підходу у взаємодії людини з технологіями відкриває нові можливості для аналізу змін у самоприйнятті. Людина, взаємодіючи зі штучним інтелектом, ризикує втратити усвідомлення власної унікальності, поступово звикаючи до алгоритмічного мислення. Це особливо актуально в освіті та професійній діяльності, де автоматизовані системи пропонують готові рішення, знижуючи потребу у самостійному мисленні.

Швидке поширення ШІ також впливає на духовність, змінюючи традиційні підходи до самопізнання та особистісного розвитку. Раніше духовні практики передбачали усамітнення, рефлексію та індивідуальне осмислення світу, тоді як сьогодні цифрові технології пропонують алгоритмічно згенеровані медитації, автоматизовані поради і навіть віртуальних духовних наставників. Це створює ризик втрати глибини духовного пошуку, заміни його на механічне споживання інформації. [3]

Генетико-креативний метод дозволяє переосмислити роль людини у цифрову епоху, зберігаючи її здатність до самостійного творчого і духовного розвитку. Він інтегрує наукові дослідження та практичну діяльність, поєднуючи аналітику, креативність і етичні принципи. Важливо, щоб освіта і суспільні практики формували навички критичного мислення, самостійного вибору і гармонійної взаємодії з технологіями.

У майбутньому роль людини не повинна зводитися до об'єкта алгоритмів. Вона має залишатися центральним суб'єктом творчості та духовного розвитку, а технології – інструментом, що допомагає реалізовувати потенціал особистості, а не замінює його. Тільки за такої умови ми зможемо уникнути цифрових кайданів і зберегти справжню сутність людини у світі, який швидко змінюється під впливом штучного інтелекту. У контексті впливу штучного інтелекту на самосприйняття і духовність, організаційно генетико-креативний метод може відігравати ключову роль у збереженні автентичного людського досвіду. Цей підхід полягає у створенні значущих подій у групах або шкільних класах, що стимулює не лише інтелектуальний, а й емоційний розвиток учасників. В умовах, коли цифрові технології замінюють безпосереднє спілкування та впливають на соціальну взаємодію, актуалізація творчих потенціалів через живу участь у колективних подіях стає критично важливою. [4]

ШІ здатний аналізувати дані, пропонувати рішення і навіть створювати художні або наукові твори, однак він не може відтворити глибину людського переживання, натхнення чи радості від спільної творчості. Організаційно генетико-креативний метод дозволяє компенсувати цей недолік, забезпечуючи простір для самовираження, рефлексії та розвитку критичного мислення. Важливо, що учасники освітнього процесу не лише набувають знань, а й відчувають задоволення від взаємодії, що позитивно впливає на їхнє психологічне здоров'я.

Впровадження цього методу в умовах активного використання штучного інтелекту може стати ефективним інструментом для підтримки балансу між технологічним прогресом і людською сутністю. Він сприяє розвитку креативності, формує навички самостійного мислення і допомагає уникнути ризиків, пов'язаних із пасивним споживанням інформації, яку пропонують алгоритми. У такий спосіб сучасна освіта має шанс не лише адаптуватися до цифрової епохи, а й сприяти гармонійному розвитку особистості, забезпечуючи її духовну та емоційну рівновагу. [5]

Важливо розуміти, що технології самі по собі не є ані добром, ані злом – все залежить від того, як їх використовують. Людина не повинна втрачати контроль над власною ідентичністю, довіряючи їй лише цифровим системам. Важливо критично мислити, зберігати баланс між віртуальним та реальним, а також використовувати технології як інструмент для саморозвитку, а не як заміну власному духовному шляху.

Штучний інтелект уже змінює світоглядні орієнтири людства, але саме від нас залежить, чи залишимося ми вільними у своєму виборі, чи дозволимо технологіям повністю визначати нашу реальність.

Література

1. Інформаційно-психологічні засади ментального протистояння російській агресії в гібридній війні : науково-експериментальне дослідження/ С. Максименко, М. Назар. Київ: Видавництво Людмила, 2024. 165 с.
2. Максименко С.Д., Гришко О.Д., Психологічний супровід і психічне здоров'я: навчальний посібник. Том. 2 / С.Д. Максименко, О.Д. Гришко. Київ: Видавництво Людмила, 2024. 468 с.
3. Максименко С.Д. Методологічні принципи конструювання модульного психологічного супроводу і психічного здоров'я : навчальний посібник. Том. 1 / С.Д. Максименко. Київ: Видавництво Людмила, 2024. 718 с.
4. Максименко С.Д., Л.М. Деркач, Ю.Б. Ірхін. Диференційна психологія. Видання 2-ге, перероблене і доповнене: підручник/ за загальною редакцією академіка С.Д. Максименка. Київ: «Видавництво Людмила», 2024. 572 с.
5. Максименко С.Д. Медична психологія: підручник / за редакцією академіка С. Д. Максименка. Том 2. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 520 с.